

Fekete Dávid

A délnémet tartományok szerepe a Duna-térségben

Role of the Southern German States in the Danube Region

Összefoglalás

Németország déli tartományai, Baden-Württemberg és Bajorország (Bavaria) nemcsak a német államon belül, hanem az országhatárt messze átlépve is komoly politikai, gazdasági és kulturális hatást fejtenek ki. Ennek a szerteágazó kapcsolatrendszernek egyik kiemelkedő része a Duna-térségben zajlik. A tanulmányban megvizsgáljuk a két tartományt a Duna-térséghez kötő történelmi, kulturális kapcsolatokat, továbbá elemezzük napjaink politikai-gazdasági együttműködési törekvéseit, hozzájárulva ezzel a tartományok releváns motivációinak feltárásához is. A tanulmány célja, hogy bemutassa a tartományok Duna-térség országaival való két- és többoldalú kapcsolatait, bizonyítva, hogy a terület kiemelt jelentőséggel bír mind Baden-Württemberg, mind pedig Bajorország számára. A téma aktualitására való tekintettel a tanulmányban megvizsgáljuk az európai Duna-stratégiához való kapcsolódási pontokat is, értékelve annak szerepét a délnémet tartományok pozicionálása szempontjából.

FEKETE DÁVID okleveles nemzetközi kapcsolatok elemző, a Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola hallgatója (fdavid@sze.hu).

Summary

The southern states of Germany, including Baden-Württemberg and Bavaria, have considerable political, economic and cultural impacts not only within but far beyond the borders of Germany. One of the most significant constituents of this diversified system of relationships covers the Danube region. The article analyses the historical and cultural ties between the two German states and the Danube region along with the current political and economic efforts at co-operation, thus contributing to understanding the relevant endeavours driving these two German states. The author's aim is to present their bi- and multilateral relations with the countries of the Danube region in order to underpin that the Danube region is of utmost significance for both Baden-Württemberg and Bavaria. In consideration of the timeliness of this topic the points of connection to the European Danube Strategy are identified, and the role of this strategy in positioning the Southern German states is evaluated.

Németország déli tartományai, Baden-Württemberg és Bajorország (Bayern) nemcsak a német államon belül, hanem az országhatárt messze átlépve is komoly politikai, gazdasági és kulturális hatást fejtenek ki. Ennek a szerteágazó kapcsolatrendszernek egyik kiemelkedő része a Duna-térségben zajlik. Napjainkban, az Európai Unió Duna Régió Stratégiájának elfogadása után indokolt vizsgálni a két tartomány térségbeli tevékenységét. A stratégia ugyanis ráirányította a figyelmet a Duna-térségre, mely a jövőben fontos szerephez juthat az európai regionális politika alakulása nyomán is. A tanulmányban megvizsgáljuk a két tartományt a Duna-térséghez kötő történelmi, kulturális kapcsolatokat, továbbá napjaink politikai-gazdasági együttműködési törekvéseit, hozzájárulva ezzel a releváns motivációk feltárásához is.

A délnémet területek hosszú évszázadok óta aktív kapcsolatot ápolnak a Duna menti államokkal. A történelmi kapcsolatok terén érdemes külön figyelmet szentelni a történelmi Magyarországnak, mely évszázadokon keresztül gyakorlatilag a Kárpát-medence egészét lefedte. Noha az ország területe a 20. századi területváltozások nyomán több állam részévé vált, az újonnan létrejött államok sem tagadták meg ezeket a kontaktusokat, sőt, a mai napig léteznek az akkor kisebbségben élő népekkel kialakult történelmi kapcsolatok. Ezen történelmi érintkezések

nagy része mai napig élő kapcsolóelemet jelent az országok egymáshoz való viszonyában. Míg 933-ban Merseburgnál és 955-ben Augsburgnál a kalandozó magyar csapatok konfliktushelyzetbe kerültek a bajorokkal, addig 1000 körül már – Szent István és Bajor Gizella házasságával – családi kötelékek fűzték szorosra a két térség kapcsolatát. A délnémet területek fontos szerepet játszottak a Duna menti államok katolizálásában is: ebből a térségből érkeztek ugyanis azok a hittérítők, akik az akkor pogány népek számára lehetővé tették a keresztény hitre való áttérést. Így Passau városa ma nemcsak Gizella sírja miatt keresett zarándokhely a magyarok részéről, hanem fontos szimbóluma is a katolikus hittérítésnek, hiszen egykor a történelmi Magyarország területét is magába foglalta Passau püspökének egyházmegyéje, mely ezzel a Szent Német-római Birodalom legnagyobb területű egyházmegyéje volt.¹

Egy másik máig ható, s az előzőnél lényegesen erősebb kapcsolódási pontot jelent a svábok (Donauschwaben) történelmi szerepe a térségben. A törökök Magyarországról történt kiűzése után a nagyszámú emberveszteséget pótolandó Dél-Németországból telepítettek földműves és kézműves tevékenységet folytató telepéseket magyar területekre. A telepések alapjaiban új élet- és munkakultúrát hoztak magukkal.² A trianoni békediktátumot követően a svábok több utódállam fennhatósága alá kerültek. A 2. világháborút követően ugyanakkor a térségből jelentős részüket a kollektív bűnösségre való hivatkozással, erőszakkal „visszatelepítették” Németország déli területeire. Az áttelepítettek közül többen visszatértek, míg sokan német területen maradtak, megőrizve ugyanakkor azokat a kapcsolatokat, melyek a kitelepítő országokhoz fűzték őket. A délnémet tartományok számára a dunai svábok ma fontos összekötő kapcsot jelentenek Magyarország, Románia, Szerbia és Horvátország felé, számtalan egyesület, testvértelepülési kapcsolat formájában. E két kiragadott történelmi példa véleményünk szerint jól szemlélteti a térségek közti kapcsolatok összetettségét, sokszínűségét.

A történelmi kapcsolatokon túlmenően ugyanakkor más aspektusból is érdemes figyelmet szentelni ennek a régiónak. A Duna felső szakaszán ugyanis a folyó sokkal inkább integráló erővel bír, az egyes államok, területi egységek integráns részét alkotja, míg az alsóbb szakaszokon főként határfolyóként van számon tartva.³ Vagyis míg a felső szakaszokon a Dunához inkább az összekötő szerep társul, addig az alsó szakaszon szétválasztó erőként tekintenek rá. Nem véletlen tehát, hogy a dunai

gondolkodás kialakulása és erősítése napjainkban erőteljesen kötődik a délnémet területekhez.

GAZDASÁGI KAPCSOLATOK

A délnémet tartományok gazdasági potenciálja külön figyelmet érdemel. A Duna által közvetlenül érintett NUTS-1 és NUTS-2 régiók GDP-adatait megvizsgálva arra a következtetésre juthatunk, hogy Baden-Württemberg és Bajorország a gazdasági teljesítmény tekintetében – Ausztriával együtt – az élmezőnyben foglal helyet. A Duna felső szakaszán nem ritka, hogy egy régió fejlettsége az EU-27-ek fejlettségének akár másfélszeresét is elérje. Az érintett NUTS-2 régiók közül Bécs (Wien) 181%-kal vezet, melyet a bajor Oberbayern követ 171%-kal. Elmondható, hogy a délnémet tartományok fejlettsége jelentősen meghaladja a közösségi átlagot, melyre az ausztriai területeket nem számítva csak a pozsonyi régió képes a Duna mentén. Különösen szembeötlő a gazdaságbeli fejlettségi különbség a délnémet területek javára, amennyiben figyelmet szentelünk a közösségi átlagtól meglehetősen elmaradó magyar, román és bolgár adatoknak. (1. táblázat)

A délnémet tartományok Duna-térségbeli kiemelkedő fejlettségéhez jelentős gazdasági kapacitás is társul. A két tartomány Németország külkereskedelmében meghatározó szerepet játszik: mind az export, mind pedig az import tekintetében második, illetve harmadik helyen állnak, kizárólag Észak-Rajna-Vesztfália (Nordrhein-Westfalen) előzi meg őket. Bajorország és Baden-Württemberg a teljes német export több mint 30%-át adja.⁴ Baden-Württemberg 20 legfontosabb exportpartnerre között a Duna menti államok közül Ausztria (5.) és Magyarország (15.) is szerepel, míg a 20 legnagyobb importpartnert tartalmazó listán a fenti két országon túl Románia is fel van tüntetve.⁵ Baden-Württemberg Duna menti államokba történő exportjában, illetve az onnan származó importban kiemelkedő szerepet tölt be Ausztria, Magyarország, Szlovákia és Románia. (2. táblázat)

1. táblázat: A Duna által közvetlenül érintett NUTS-1 és NUTS-2 régiók GDP/fő mértéke 2009-ben a közösségi átlaghoz (EU-27) viszonyítva

Ország	NUTS-1	NUTS-2	NUTS-1	NUTS-2
Németország	Baden-Württemberg (134%)	Freiburg (119%)	Bayern (143%)	Schwaben (127%)
		Tübingen (128%)		Oberbayern (171%)
				Niederbayern (123%)
				Oberpfalz (130%)
Ausztria	Westösterreich (146%)	Oberösterreich (140%)	Ostösterreich (145%)	Niederösterreich (115%)
				Wien (181%)
Szlovákia	Slovensko (49%)	Bratislavský kraj (121%)		
		Západné Slovensko (47%)		
Magyarország	Dunántúl (32%)	Nyugat-Dunántúl (36%)	Közép-Magyarország (65%)	Közép-Magyarország (65%)
		Közép-Dunántúl (32%)		
Magyarország		Dél-Dunántúl (27%)		
	Alföld és Észak (25%)	Dél-Alföld (26%)		
Románia	Macroregiunea patru (21%)	Sud-Vest Oltenia (18%)	Macroregiunea trei (34%)	Sud-Muntenia (20%)
		Vest (26%)		
	Macroregiunea doi (16%)	Sud-Est (19%)		
Bulgária	Severna i yugoiztochna Bulgaria (14%)	Severozapaden (12%)		
		Severen tsentralen (13%)		

Forrás: Saját szerkesztés az Eurostat adatai alapján.

2. táblázat: Baden-Württemberg és Bajorország exportja a Duna menti államokba 2011-ben

	Baden-Württemberg exportja 2011-ben (millió euró)	Az adott országba érkező német exportból való részesedés	Bajorország exportja 2011-ben (millió euró)
Ausztria	9685,8	16,7%	13 786
Szlovákia	1175	11,4%	1911
Magyarország	3108,3	19,8%	2371
Szerbia	212,2	14,5%	223
Horvátország	312,6	14%	304
Románia	1157	13,2%	1215
Bulgária	354,3	15%	265
Moldova	39,5	11,5%	Nincs adat
Ukrajna	606,8	11,5%	479

Forrás: Saját szerkesztés az Außenhandelsdatenbank, Statistisches Landesamt Baden-Württemberg, Stuttgart, 2012 és az Industrie- und Handelskammern in Bayern: Der Außenhandel Bayerns 2011. alapján.

Elmondható, hogy Baden-Württemberg tartomány kereskedelmi mérlege pozitív számos Duna menti ország, így Ausztria, Szlovákia, Szerbia, Horvátország, Moldova és Ukrajna felé, ugyanakkor deficitet mutat Magyarország, Románia és Bulgária javára.

3. táblázat: Baden-Württemberg és Bajorország importja a Duna menti államokból 2011-ben

	Baden-Württemberg importja 2011-ben (millió euró)	Az adott országból érkező német importból való részesedés	Bajorország importja 2011-ben (millió euró)
Ausztria	6818,9	18,1%	15 074
Szlovákia	1244	11,5%	2880
Magyarország	4488,6	24,7%	5473
Szerbia	97,4	10,9%	256
Horvátország	227,3	26,6%	221
Románia	1813,5	21,6%	2117
Bulgária	358,9	17%	289
Moldova	8	7,2%	Nincs adat
Ukrajna	145	7,6%	156

Forrás: Saját szerkesztés az Außenhandelsdatenbank, Statistisches Landesamt Baden-Württemberg, Stuttgart, 2012 és az Industrie- und Handelskammern in Bayern: Der Außenhandel Bayerns 2011. alapján.

Ahogy látható, a német kivitel szempontjából Baden-Württemberg részesedése Magyarország tekintetében a legmeghatározóbb a Duna-medencében, hiszen a Magyarországra érkező német export közel 20%-a ebből a tartományból származik. Az adott országból érkező, Németországba irányuló importból való baden-württembergi részesedést vizsgálva Horvátország áll az élen, őt követi Magyarország és Románia.

Bajorországot vizsgálva még szorosabb gazdasági kötelékeket találunk a Duna menti államokhoz kapcsolódóan. Bajorország 20 legnagyobb exportpartnere között ott találjuk Ausztriát (3.), Magyarországot (18.) és Szlovákiát (19.), míg a legfontosabb importországok listáján a már említett Ausztria (1.), Magyarország (9.) és Szlovákia (16.) mellett Románia (19.) is szerepel. Mind a négy nevezett állam felé deficitet a bajor kereskedelmi mérleg, mint ahogy Bulgária és Szerbia felé is, pozitív szaldót mutat ugyanakkor Ukrajna és Horvátország irányába.⁶

A fenti adatokból kiderül, hogy a délnémet tartományok Európával folytatott külkereskedelmi kapcsolatainak jelentős része a Duna-térség országaival zajlik. Számításunk szerint az Európába irányuló baden-württembergi export 17%-a, míg az onnan érkező import 13%-a a Duna menti országokhoz köthető. Ennél is szorosabb kapcsolódást mutatnak a bajor adatok: az Európába induló bajor export 20%-át teszik ki a dunai országok, míg az import esetében a részesedésük 26% felett van. Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy a dunai országok között ez a kereskedelmi volumen nem egyenletesen oszlik meg, s vannak olyan Duna menti országok, melyek szinte marginálisnak tekinthetők a délnémet tartományok külkereskedelmében.

A jelentős kereskedelmi kapcsolatokkal összefüggésben említést kell tenni azokról a vállalati kapcsolatokról, melyek a délnémet térségek összeköttetését még inkább „élővé” teszik a dunai államokkal. Bajorország kereskedelmi kapcsolatainak erősítése, a külföldi cégek bajorországi telephelyválasztásának ösztönzése, illetve a bajor cégek külföldi tevékenységének támogatása érdekében bajor külföldi képviselői hálózatot (bayerische Auslandsrepräsentanzen) hozott létre, melynek tevékenységét a bajor gazdasági minisztérium felügyeli. Az egyes képviselők gyakran a vegyes kereskedelmi kamarák szervezetén belül működnek, így pl. a magyarországi képviselő a Német–Magyar

Ipari és Kereskedelmi Kamarán belül. A vállalati kapcsolatok aktivitását mutatja, hogy a tíz európai képviselő közül hat a Duna menti országokban található, így Ausztriában, Magyarországon, Horvátországban, Romániában, Bulgáriában és Ukrajnában.⁷ Az Invest in Bavaria bajor kormányügynökség adatai alapján a sok ezer kis- és középvállalkozás mellett olyan komoly bajor cégek is rendelkeznek telephellyel a Duna menti országokban, mint pl. az Audi, az E.ON, a Siemens, a Knorr-Bremse, a Schaeffler Group, az Allianz AG, a MAN vagy az Osram. Ezen cégek gazdasági kibocsátása, munkahelyteremtő potenciálja nagyban hozzájárul az érintett országok gazdasági teljesítményéhez is. Szintén a kapcsolatokat erősítik azok a Duna menti államokhoz kötődő cégek, melyek Bajorországban rendelkeznek leányvállalattal, így pl. a magyar Graphisoft is. A baden-württembergi székhellyel rendelkező cégek közül is számtalan rendelkezik telephellyel a Duna menti országokban. Az 50 legnagyobb vállalat⁸ közül idetartozik többek között a Robert Bosch GmbH, a járműgyártó Daimler AG és a DM drogéria-üzletlánc is. A Bosch Szlovéniában, Magyarországon, Szlovákiában és Romániában is aktív termelőegységet tart fenn, míg a Daimler Magyarországon (Kecskemét).

A széles körű vállalati kapcsolatokon túlmenően további kapcsolóelemet jelent, hogy a Duna menti országok állampolgárai – többségében vendégmunkások, illetve a délszláv háborúk idején érkezett menekültek – jelentős számban képviseltetik magukat a délnémet tartományokban élő külföldiek csoportjában is. A bajor, illetve a baden-württembergi statisztikai hivatalok adatai alapján elmondható, hogy a dunai államok állampolgárai Baden-Württembergben az összes külföldi állampolgárságú lakos egyötödét teszik ki, míg Bajorországban 26%-os arányt képviselnek. Ezek a személyek többségében aktív kapcsolatot tartanak az állampolgárságuk szerinti államban maradt rokonaikkal, barátaikkal, s a hazautalások révén hatást tudnak gyakorolni ezen államok gazdasági viszonyaira is. (4. táblázat)

4. táblázat: A Duna menti országok részesedése a külföldi állampolgársággal rendelkező bajorországi és baden-württembergi lakosságból 2011-ben

Állampolgárság szerinti ország	Létszám Bajorországban (fő)	Létszám Baden-Württembergben (fő)
Ausztria	82 457	26 374
Szlovákia	12 227	4 592
Magyarország	27 708	16 997
Szerbia	31 229	41 471
Horvátország	51 284	72 527
Románia	44 119	37 309
Bulgária	16 276	13 146
Moldova	1 852	1 387
Ukrajna	21 302	13 147
Szlovénia	5 596	6 966
Összesen	294 050 (26%)	233 916 (19,3%)

Forrás: Saját szerkesztés a Bayerisches Landesamt für Statistik und Datenverarbeitung: Ausländer in Bayern am 31. Dezember 2011. Statistische Berichte, 2012. 8. o. és a Statistisches Landesamt Baden-Württemberg: Ausländische Bevölkerung in Baden-Württemberg am 31. Dezember 2011. Statistische Berichte Baden-Württemberg, 2012. 12. o. alapján

A Duna menti országokból érkező kvalifikált bevándorlókat a délnémet tartományok szívesen fogadják. Ahogy Bilkay Öney, Baden-Württemberg társadalmi integrációért felelős minisztere fogalmazott egy konferencián, a dunai térségből érkező munkavállalók innovációorientáltak, nagymértékű mobilitással rendelkeznek, és van készségük a német nyelv elsajátításához is, s ezáltal az ezen országokból érkező munkaerő kreativitásával hozzá tud járulni a tartomány gazdasági potenciáljának erősítéséhez. A baden-württembergi kormányzat célja, hogy lehetővé tegye még több jól képzett térségbeli bevándorló számára a munkaerőpiacára való integrálódást.⁹

POLITIKAI AKTIVITÁS

A délnémet tartományok politikai súlya Németországban meghatározó. Mivel a 2. és 3. legnépesebb német tartományokról van szó,¹⁰ a szövetségi törvényhozás felső kamarájában, a tartományok képv.

selőit tömörítő Bundesratban egyaránt 6-6 delegálttal rendelkeznek, melynél több képviselővel egyetlen más tagállam sem (6 képviselőt küld még Nordrhein-Westfalen és Niedersachsen tartomány is).¹¹ A két tartomány választópolgárainak súlya miatt felértékelt szereppel bír a szövetségi parlamenti választásokon is: az összes német választópolgár mintegy 30%-a él a tradicionálisan inkább jobboldali elkötelezettségű tartományokban (ez az oka annak, hogy sokak szerint Angela Merkel számára a 2013-as győzelmet is elhozhatja a két tartomány választóinak aktivitása).¹² Gazdasági súlyuknál fogva a délnémet tartományok nagy részt vállalnak az elmaradott német tartományok felzárkóztatásában is. A német tartományok közötti felzárkóztató pénzügyi transzferek (Länderfinanzausgleich) biztosításában vezető szerepet vállalnak: a négy befizető tartomány¹³ közül 2011-ben Bajorország állt az első helyen 3,7 milliárd eurónyi befizetéssel, Baden-Württemberg pedig a 3. legnagyobb befizető volt a maga 1,8 milliárd eurójával.¹⁴ Mindezen befizetések jogosságának folyamatos megkérdőjelezésével és bírósági megtámadásával való fenyegetéssel a délnémet tartományok nyomást tudnak gyakorolni a segélyeket fogadó tartományokra és a stabilitásban érdekelt szövetségi kormányzatra is. Mindemellett jelenleg Bajorország jó pozíciókkal rendelkezik a szövetségi kormányban is, hiszen a bajor CSU (Christlich-Soziale Union) kormánypártként tevékenykedik Angela Merkel kabinetjében, aki számára gyakran okoz fejtörést a CSU „különutas” politikája pl. az euróválság kezelésével kapcsolatban.¹⁵

**A tartományok számára
lehetőség nyílik önálló
külpolitikai tevékenység
kialakítására...**

A német tartományok ezen túlmenően széles körű külpolitikai tevékenységet folytatnak, melyre a német alaptörvény nyújt számukra lehetőséget. A tartományok számára lehetőség nyílik önálló külpolitikai tevékenység kialakítására, természetesen nem szembemenve a szövetségi külpolitikával. Különösen gyakori ez az Európa-politikai kérdésekben, melynek részeként a tartományok a Régiók Bizottságának munkájába is aktívan be tudnak kapcsolódni. Mind Bajorország, mind pedig Baden-Württemberg rendelkezik az Európai Unióhoz rendelt önálló képviselettel Brüsszelben. Ezen képviselvek feladata, hogy a specifikus

tartományi érdekeket minél erőteljesebben megjelenítsék EU-s szinten, továbbá tájékoztassák a tartományi kormányt a tervezett változásokról, és segítsék a tartományi gazdasági szereplők eligazodását Brüsszelben.¹⁶

A délnémet tartományok több fontos nemzetközi kezdeményezésben vállaltak szerepet a Duna-térség fejlődésével kapcsolatban. Az egyik kiemelkedő multilaterális együttműködés ezek közül az ún. Ulmi folyamat. A más néven Kis-dunai Együttműködési Folyamatot 2001-ben, az ulmi csúcstalálkozón alapította Baden-Württemberg, Bajorország, Ausztria és Magyarország. Az együttműködés deklarált célja volt, hogy a német nyelvű területek kapcsolatait erősítse Magyarország irányában, segítse hazánk európai integrációs előrehaladását, javítsa a területek közti gazdasági kapcsolatokat. Az együttműködés eredményeként jöhetett létre Budapesten az Andrássy Gyula Német Nyelvű Egyetem is, melyet az érintett négy ország ma is közösen finanszíroz.¹⁷ Az alapítást követően sor került még magas szintű politikai konzultációkra: 2001-ben az ausztriai Melkben, 2002-ben Esztergomban, 2003-ban Passauban és 2005-ben Stuttgartban. Szintén fontos együttműködési keretet jelentett az 1990 májusában alapított ARGE Donauländer nevű szervezet, melynek jelenleg 40 Duna menti, állam alatti területi egység (tartomány, régió, megye) tagja 8 különböző országból (Németország, Ausztria, Szlovákia, Horvátország, Bulgária, Románia, Ukrajna, Magyarország). A szervezet célja a dunai térség fejlesztése közös projektekre alapozva. Az együttműködés mintegy 650 000 km² területen kb. 80 millió lakost érint. A szervezet működése során számtalan kulturális, turisztikai jellegű projektet bonyolított le INTERREG-projektek keretein belül. A szervezet emellett kiemelt figyelmet igyekszik fordítani a hajózási, környezetvédelmi és a fiatalokat érintő témákra is.¹⁸

A multilaterális együttműködések mellett a délnémet tartományok számos dunai országgal létesítettek formális kétoldalú (bilaterális) politikai kapcsolatokat vegyes kormánybizottságok (gemischte Regierungskommission) formájában, melyek rendszeres időközönként üléseznek, közvetlen fórumként szolgálva a politikai döntéshozók kapcsolattartására. Emellett deklarált cél az érintett országok európai integrációjának elősegítése és támogatása. Baden-Württemberg a Duna-medence országai közül Magyarországgal, Horvátországgal, Bulgáriával, Romániával és Szerbiával tart fenn vegyes bizottságokat, az együttműködés elsősorban gazdasági, tudományos, kulturális és okta-

tási témákra fókuszál.¹⁹ Bajorország európai kapcsolatai között kiemelt szerepet szán a Duna-térség országainak. A bajor kormány Szerbiával 1970, Horvátországgal 1972, Szlovéniával 1975, Magyarországgal, Szlovákiával és Ukrajnával 1991, Bulgáriával 1995, Romániával pedig 2000 óta tart fenn vegyes bizottságot.²⁰

A délnémet tartományok Duna-régióra gyakorolt politikai hatásának vizsgálatakor meg kell jegyeznünk, hogy abban napjainkban meghatározó szerepet játszik a Duna-stratégia. A stratégia 2011-es elfogadását követő események alapján elmondhatjuk, hogy az a dunai együttműködésnek egy új lökést adott, s számtalan fórumon aktivizálódott a kooperáció, nemritkán a délnémet tartományok vezetésével. Ezen túlmenően pedig a Duna-stratégiához kapcsolódó feladatok részei lettek a bilaterális egyeztetések napirendjeinek is. A tartományok jelentőségét mutatja, hogy vannak olyan prioritási területek, melynek koordinátori szerepét a Duna-stratégiában részt vevők közül egyedülálló módon nem ország, hanem tartományok töltik be: Baden-Württemberg Horvátországgal közösen koordinálja *A vállalkozások versenyképességének koordinálása* c. prioritási területet, míg Bajorország Horvátországgal közösen *A biodiverzitás, a fajok sokszínűségének, a táj eredetiségének fenntartása, valamint a levegő- és talajminőség megőrzése* cselekvési terület megvalósulását segíti.²¹

Baden-Württemberg különösen igyekszik a témában rejlő lehetőségeket kihasználni. Ezt bizonyítja, hogy a stratégia elfogadásával párhuzamosan intézkedési tervet fogadott el a tartomány, melynek értelmében Peter Friedrich Európa-ügyi miniszter lett a Duna-stratégia végrehajtásának különmegbízottja, külön irodát hoztak létre annak érdekében, hogy felkutassák a lehetséges projektpartnereket, és kidolgozzák a közös projekteket. Ezen túlmenően tárcaközi munkacsoportokat is felállítottak a zászlóshajóprojektek végrehajtásának hatékonyabbá tétele érdekében.²²

Baden-Württemberg brüsszeli képviselőtén már az Ulmi folyamat „kiüresedését” követően Duna-csúcsokat rendezett, melyek célja volt, hogy felhívják a figyelmet a térség együttműködési lehetőségeire. Az elsőre 2006-ban került sor, melyen a Duna menti városok és régiók vettek részt.²³ A 2008-as Duna-csúcs résztvevői fogalmazták meg, hogy szükséges a Duna-térséget makrorégióként kezelni, s számára egy Duna-stratégiát kidolgozni, mely arra lenne hivatott, hogy a 2013 után

rendelkezésre álló EU-s forrásokat minél hatékonyabban tudják majd felhasználni a térségben. A konferencia jelentőségét mutatja, hogy Danuta Hübner, az Európai Bizottság akkori regionális politikáért felelős biztosa megerősítette a Duna-stratégia elkészítésének szükségességét, s a stratégia kidolgozása tulajdonképpen ekkor indult útjára.²⁴

Az Ulmi folyamat „felélesztésére” és kibővítésére a 2009-es ulmi Duna-csúcson került sor. A négy alapító országhoz csatlakozott Bulgária, Horvátország, Románia, Szerbia és Szlovákia. A csúcson a részt vevő országok az Ulmi folyamat folytatása és kibővítése mellett döntöttek. Kiálltak a Duna-stratégia létrehozása mellett, melynek elsődleges céljaként a Duna-térség területi kohéziójának erősítését határozták meg. Szintén megerősítést nyert, hogy a stratégia finanszírozási lehetőségeit az érintett államok a 2014-ben induló új EU-s költségvetési ciklus forrásai közé építenék be.²⁵ A 2010-es brüsszeli Duna-konferencia témája a Duna-régió jövője volt, mely különös tekintettel a dunai projektek összehangolására és a fiatalok bevonására fókuszált.²⁶ Baden-Württemberg 2011 júliusában Stuttgartban szervezett tanácskozást a Duna-stratégiával kapcsolatban, melyen több részt vevő ország kormánya is képviseltette magát. A tartomány zöldpárti (Die Grünen) miniszterelnöke, Winfried Kretschmann a gazdasági növekedés és a környezetvédelem terén való együttes haladás perspektíváját vázolta fel.²⁷ A 2012. májusi Duna-konferencia fő témája a stratégia végrehajtásának, finanszírozásának mikéntje volt.²⁸ Bajorország elsősorban környezetvédelmi kérdésekben rendezett többoldalú találkozókat az elmúlt időszakban. 2011 májusában Niederalteichban találkoztak a környezetvédelmi ügyek bajor, magyar, horvát, román és szlovák koordinátorai. A koordinátorok megkezdték az együttműködést többek között a közös árvízvédelmi tervek, a Natura 2000 minősítésű területek védelme és az őshonos dunai halfajták életlehetőségeinek biztosítása terén.²⁹ 2012 januárjában rendőri vezetők számára rendeztek konferenciát Münchenben, melynek témája a Duna-térségben jelentkező szervezett bűnözés és a korrupció elleni küzdelem volt. A tanácskozáson a rendőri vezetők megállapodtak a legjobb gyakorlatok (best practice) és az információk folyamatos cseréjében.³⁰

Mint említettük, a bilaterális kapcsolatokban is jelentkezik a Duna-stratégia miatti aktívabb együttműködés. Baden-Württemberg kormánya 2011–2012-ben Bulgária kivételével minden országgal, mellyel

vegyes kormánybizottsága van, találkozót szervezett a Duna-stratégia apropóján. 2011 októberében látogatott Romániába Kretschmann miniszterelnök, ahol a Duna környezetvédelmi szempontjainak hangsúlyozása mellett ígéretet tett vendéglátójának, hogy a tartomány igyekszik átadni az EU-s támogatások lehívásához szükséges tudást annak érdekében, hogy Románia is sikerrel tudjon pályázni a különböző alapokra.³¹ Ugyanebben a hónapban került sor a baden-württembergi–szerb vegyes bizottság ülésére is, ahol a felek abban állapodtak meg, hogy a Duna-stratégiához kapcsolódva erősíteni kívánják a régiók közötti együttműködést és a regionális és a helyi szereplők közti kapcsolatok, hálózatok erősítését.³² 2012 májusában rendezték a baden-württembergi–magyar vegyes kormánybizottság ülését Heidelbergben. A találkozón szintén szóba került a Duna-stratégia végrehajtásának mikéntje.³³

VÁROSOK, RÉGIÓK, NGO-K

A délnémet tartományok szerepe bizonyos városi, regionális, illetve nem kormányzati szervezetek terén is jelentős. Érdemes kiemelni az Európai Unió keretein belül működő Régiók Bizottságát, melynek fontos kezdeményezői voltak a tartományok, s mely megfelelő keretet kínál számukra a dunai aktivitásuk kifejtésére is. Jó példa erre az a 2011. áprilisi, Duna-stratégiával kapcsolatos állásfoglalás-tervezet, melyet Baden-Württemberg terjesztett a Régiók Bizottsága elé, s mely azt egyhangúlag elfogadta. A dokumentumot Wolfgang Reinhart akkori tartományi Európa-ügyi miniszter jegyezte.³⁴

Bajorország számos többszereplős projektben is részt vesz a Duna mentén. Közösén felel a budapesti Andrássy Gyula Német Nyelvű Egyetemmel a specifikus dunai témák egyetemi oktatásban való megjelenítéséért, részt vesz a „Danubeparks” kezdeményezésben, mely a Duna menti természetvédelmi területek együttműködésének ad keretet. Emellett a BAYHOST³⁵ nevű szervezet igyekszik bevonni hallgatókat és kutatókat a Dunával kapcsolatos témák kutatásába.³⁶

A Duna menti városok együttműködésének elindításában szintén fontos szerep jutott a délnémet térségnek. Már 1998-ban, az első Nemzetközi Duna-fesztivál alkalmából együttműködést kezdeményezett Ulm és Neu-Ulm³⁷ városa: közös nyilatkozatot adtak ki többek között Linz, Budapest, Újvidék (Novi Sad), Ruse, Galac és Vukovar városával, mely

szerint a jövő európai hálózatát a Duna menti városok együttműködése fogja jelenteni.³⁸ Ulm és Budapest városai a fenti deklarációt többször is megerősítették, így az ulmi főpolgármester 2001-es³⁹ és 2002-es⁴⁰ budapesti látogatásakor is. A nyilatkozatokban konkrét kulturális, oktatási és tudományos projektekről állapodtak meg. Szintén Ulm/Neu-Ulm városaiból indult a Duna-irodák létrehozása. 2002-ben Ulmban jött létre az első Duna-iroda, melynek fő profilja a Dunához kapcsolódó rendezvények szervezése, projektek levezénylése és a többi partnervárossal való kapcsolattartás. A 2003-ban Ulmban megrendezett európai Duna menti városok konferenciáján a részt vevő városok vállalták, hogy a szoros együttműködés koordinálása érdekében maguk is Duna-irodákat hoznak létre, melyek projektügynökségként és know-how-közvetítőként működnek majd. A deklarációt Ulm, Baja, Pozsony, Újvidék, Vidin és Tulcea írták alá.⁴¹ A Duna menti városok és régiók IV. konferenciáját 2009-ben rendezték Budapesten, ahol a résztvevők megalapították a Duna menti Városok és Régiók Tanácsát. A tanács – melyet a folyó menti városok és régiók, illetve a Duna-irodák képviselői alkotnak – célja, hogy képviselje a résztvevőket az európai intézményeknél, továbbá, hogy kezdeményezései révén egységes és integrált Duna-térség jöjjön létre.⁴² Jól mutatja Ulm elismertségét, hogy mind 2009-ben, mind pedig 2011-ben az ulmi főpolgármestert, Ivo Gönnert választották a tanács elnökévé.⁴³ Látható tehát, hogy a délnémet városok aktivitásának hatására kezdődött meg a Duna menti városok és régiók szorosabb együttműködése, mely mára intézményesült is a Duna menti Városok és Régiók Tanácsa képében.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány bevezetésében célul tűztük ki, hogy feltárjuk a délnémet tartományok Duna-térségre gyakorolt hatásának főbb mozgatórugóit és összetevőit. A tanulmányban bizonyítást nyert, hogy mind Baden-Württemberg, mind pedig Bajorországot erős kapcsolatok fűzik a térség országaihoz, ám ezek intenzitása országonként eltérő. Láthattuk, hogy az évszázados történelmi, gazdasági kapcsolatok a mai napig jelen vannak az országok közötti kapcsolatokban, s ezek némelyike mindmáig erős kapcsolóelemet jelent. Ide sorolhatjuk pl. a svábok által életre hívott kapcsolatokat. A gazdasági kapcsolatok terén kifejtettük, hogy sem a kül-

kereskedelmi volumen, sem pedig a tartománybeli cégek szempontjából nem elhanyagolható térséget jelentenek a Duna menti országok, s külön hangsúlyt érdemel az általuk kibocsátott vendégmunkások jelentősége is. A két tartomány térségbeli politikai aktivitását mutatja, hogy számos bi-, multilaterális fórumon keresztül igyekeznek befolyást gyakorolni a térség folyamataira, s ebben napjainkban egyre hangsúlyosabb szerepet játszik az európai Duna-stratégia. A tartományok nemcsak vegyes kormánybizottságokon és állami szintű multilaterális szervezeteken keresztül tudják kifejteni hatásukat, hanem a városok és a régiók együttműködésének generálásán keresztül is ezen fáradoznak. Érdekes ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a két tartomány érdekei, törekvései nem minden esetben fedik egymást, ezért a tanulmányban igyekeztünk megvilágítani, hogy mely tartomány mely kérdésekre próbál hangsúlyt fektetni.

Elmondható tehát, hogy a délnémet tartományok számára a Duna-stratégia nemcsak az elérni kívánt jövőképhez vezető stratégia és célrendszer, hanem egyben annak *eszköze* is, hogy a tartományok megerősítsék és minél szélesebb körben javítsák pozícióikat a Duna mentén. Így a Duna-stratégia a délnémet tartományok pozicionálásának egyik fő eszközévé vál(ha)t.

JEGYZETEK

¹ Lásd *Streiflichter durch die Geschichte des Bistums*. www.bistum-passau.de/bistum/geschichte

² *Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig*. Szerk.: Honvári János, Aula Kiadó, Budapest, 2002, 163. o.

³ Hardi Tamás: *A Duna térség megalkotása, mint fejlesztési lehetőség Közép- és Délkelet-Európában*. In: Válság közben, fellendülés előtt. Szerk.: Losoncz Miklós, Szigeti Cecília, Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, Győr, 2010, 8. o. <http://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2010/hardi.pdf>

⁴ *Der Außenhandel Baden-Württembergs*. Die Industrie- und Handelskammern in Baden-Württemberg, 2009, 4. o. www.bw.ihk.de/uploads/media/Brosch_re_AH_BaW__2009_2.pdf

⁵ Uo. 5. o.

⁶ *Der Außenhandel Bayerns*. Industrie- und Handelskammern in Bayern, 2011, 7–8., 10. o. www.auwi-bayern.de/awp/inhalte/Aktuelle-Meldungen/Anhaenge/Aussenhandel-Bayerns-2011.pdf

- ⁷ *Bayerische Repräsentanzen weltweit*. www.invest-in-bavaria.de/bayerische-repraesentanzen/
- ⁸ *Die 50 grössten Unternehmen in Baden-Württemberg*. Stuttgarter Zeitung.de, 2007. http://content.stuttgarter-zeitung.de/media_fast/626/TopUnternehmen.pdf
- ⁹ Konferenz „Migration im Donauraum – Chancen nutzen, Potentiale erkennen”. Staatsministerium Baden-Württemberg. www.baden-wuerttemberg.de/de/Meldungen/289219.html?referer=279574
- ¹⁰ Bajorországban 12,6 millióan, Baden-Württembergben 10,8 millióan élnek, ennél nagyobb lakosságszám csak Észak-Rajna–Vesztfália (Nordrhein-Westfalen) tartományban van (17,8 millió fő).
- ¹¹ *Stimmenverteilung*. Bundesrat.de. www.bundesrat.de/cln_236/nn_9610/DE/struktur/stimmenverteilung/stimmenverteilung-node.html?__nnn=true
- ¹² Vö. Simone Kaiser–Horand Knaup–Conny Neumann: *Kreuz des Südens*. Der Spiegel, No. 42., 2012, 32–33. o.
- ¹³ Bajorország (3,663 milliárd euró), Hessen (1,804 milliárd euró), Baden-Württemberg (1,779 milliárd euró), Hamburg (79 millió euró).
- ¹⁴ *Wie funktioniert der Länderfinanzausgleich?* FAZ.net. www.faz.net/aktuell/politik/harte-bretter/wie-funktioniert-der-laenderfinanzausgleich-verschlungene-umverteilung-11823158.html
- ¹⁵ Vö. Fekete Dávid: *A Merkel-féle eurómentés aktuális kihívásai*. MKI-tanulmányok, 24/2012.
- ¹⁶ Kiss J. László: *A német Európa-politika történelmi gyökerei és mai dilemmái*. In: *A huszonötök Európái*. Szerk.: Kiss J. László, Osiris, Budapest, 2005, 153. o.
- ¹⁷ Erklärung anlässlich des Gipfeltreffens am 22. Februar 2001 in Ulm.
- ¹⁸ Arbeitsgemeinschaft ARGE Donauländer im Überblick. www.argedonau.at/neu/arge/dokumente/start_f.html
- ¹⁹ *Dynamischer Partner der Staaten Mittel- und Osteuropas*. Baden-Württemberg.de. www.baden-wuerttemberg.de/sixcms/detail.php?id=85812&print=true
- ²⁰ *Beziehungen Bayerns zu europäischen Staaten und Regionen*. www.bayern.de/Beziehungen-in-Europa-1325/index.htm
- ²¹ *Mit tartalmaz a Duna-stratégia?* Euvonal.hu. www.euvonal.hu/index.php?op=kerdes_valasz_reszletes&kerdes_valasz_id=1646
- ²² *Landesregierung beschließt Maßnahmenkatalog zur Umsetzung der EU-Donauraumstrategie im Land*. Staatsministerium Baden-Württemberg. www.um.baden-wuerttemberg.de/servlet/is/85106/Massnahmenkatalog_Land.pdf?command=downloadContent&filename=Massnahmenkatalog_Land.pdf

- ²³ *Abschlussklärung des Vorsitzes zu der ersten Donaukonferenz.* Brüssel, 2006.
- ²⁴ *Schlussklärung zur Donaukonferenz.* Brüssel, 2008.
- ²⁵ *Schlussklärung des Donaugipfels am 6. Mai 2009 in Ulm.* 2009.
- ²⁶ *Schlussklärung zur Donaukonferenz 2010 „Zukunft der Donauregion“ am 5/6. Oktober 2010 in der Vertretung des Landes Baden-Württemberg bei der Europäischen Union.* www.ulm.de/sixcms/media.php/331/Schlusserkla%20nung.pdf
- ²⁷ *Auftaktveranstaltung zur Umsetzung der EU-Strategie für den Donauraum.* Landesportal Baden-Württemberg. www.baden-wuerttemberg.de/sixcms/detail.php?id=255476&1 Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, Győr, print=true
- ²⁸ *Friedrich eröffnet große Donaukonferenz in Brüssel.* Landesportal Baden-Württemberg. www.baden-wuerttemberg.de/de/Meldungen/284839.html?referer=88736
- ²⁹ *Söder: Bayern will Schrittmacher sein für Umweltschutz im Donaauraum.* Pressemitteilung, Bayerische Staatsregierung. www.bayern.de/Pressemitteilungen-1255.10345151/druckansicht.htm
- ³⁰ Pressemitteilung Nr. 25/12. Bayerisches Staatsministerium des Innern. www.stmi.bayern.de/presse/archiv/2012/print_25.php
- ³¹ *Baden-Württemberg und Rumänien sehen wirtschaftliche Gemeinsamkeiten.* Landesportal Baden-Württemberg. www.baden-wuerttemberg.de/de/Meldungen/259284.html?referer=88736
- ³² *Tagung der zweiten Gemischten Regierungskommission Baden-Württemberg/Serbien in Pforzheim und Stuttgart.* Landesportal Baden-Württemberg. www.baden-wuerttemberg.de/de/Meldungen/260140.html
- ³³ *Sitzung der gemischten Kommission Baden-Württemberg–Ungarn.* Landesportal Baden-Württemberg. www.baden-wuerttemberg.de/de/Meldungen/284458.html
- ³⁴ *Ausschuss der Regionen nimmt von Europaminister Reinhart vorgelegte Stellungnahme zur EU-Donaauraumstrategie einstimmig an.* Landesportal Baden-Württemberg. www.baden-wuerttemberg.de/de/Meldungen/250378.html
- ³⁵ Bayerische Hochschulzentrum für Mittel-, Ost- und Südosteuropa.
- ³⁶ Rede der Staatsministerin für Bundes- und Europelegenheiten in der Bayerischen Staatskanzlei, Bevollmächtigte des Freistaates Bayern beim Bund, Emilia Müller, anlässlich der Veranstaltung „Bayern im Donaauraum – Motor zur Integration Europas“ am 21. Januar 2010 in Regensburg. Bayerische Staatskanzlei. www.bayern.de/Anlage10337668/Bayern%20im%20Donaauraum%20-%20Motor%20zur%20Integration%20Europas.pdf
- ³⁷ Ulm és Neu-Ulm (Új-Ulm) városai közjogilag két különálló települést jelentenek, külön városvezetessel. Ráadásul két különböző tartományhoz tartoznak, hiszen Ulm Baden-Württemberg, míg Neu-Ulm Bajorország része. Ugyanakkor a két város

mára teljesen összeépült, szimbiózisban léteznek egymással, közös közlekedési hálózattal, közszolgáltatási rendszerekkel stb.

- ³⁸ Manifest der Donaustädte 4. Juli 1998. www.codcr.com/images/events/1998-07-04/Deklaration_des_Donastadte.pdf
- ³⁹ Lásd *Perspektiven der Zusammenarbeit zwischen Budapest und Ulm*. www.codcr.com/images/events/2001-07-03/Gemeinsame_Erklärung_July2001.pdf
- ⁴⁰ Lásd *Megállapodás a Budapest és Ulm közötti együttműködésről*. www.codcr.com/images/events/2002-07-06/Vertrag_Budapest-Ulm_hungarian.pdf
- ⁴¹ Europäische Donaustädtekonferenz in Ulm. www.codcr.com/images/events/2003-07-13/EuDanubeConf_July2003.pdf
- ⁴² *Final Declaration of the IVth European Conference of the Danube Cities and Regions in Budapest on 11th June 2009*. www.codcr.com/images/events/2009-06-11/IVconference_11.06.2009.pdf
- ⁴³ Organisation of Council of Danube Cities and Regions. www.codcr.com/organisation.php